

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 85 -

januari-februari-maart 2015

Vrouwen in de numismatiek Anglo-Saksische muntslag van Cynethryth (765-792)

schaal 3/2

Bij het bestuderen van de Anglo-Saksische muntslag in de vroege middeleeuwen is het me opgevallen dat het niet eenvoudig is om vrouwen van enig aanzien op munten terug te vinden. Waarschijnlijk is de reden te zoeken in het feit dat vrouwen in die periode een ondergeschikte rol hadden. Na enig zoekwerk vond ik een koningin terug die het uitzonderlijke voorrecht had om een eigen muntslag te hebben, nl. Cynethryth de echtgenote van koning Offa van Mercia.

Cynethryth

Gezien de historische bronnen in de vroege middeleeuwen vrij beperkt zijn, is er over Cynethryth zelf niet veel gekend. Volgens bepaalde bronnen zou ze een afstammeling zijn van koning Penda, een vooraanstaande familie in Mercia die om politieke redenen hun kinderen uithuwelijkten aan andere vooraanstaande families. Zij gaven hun nakomelingen allemaal een voornaam die variaties zijn op Cynewise de vrouw van Penda, zoals Cyneswith, Cyneburn, ... Deze hypothese is zuiver gebaseerd op veronderstellingen aangezien variaties op deze voornaam in die periode veelvuldig voorkwamen.

Volgens het 12^e eeuwse Vitae duorum Offarum was Cynethryth van Frankische oorsprong en werd zij als straf voor haar misdaden door Karel de Grote op een stuurloze boot gezet. Nadat ze aan de Engelse kust strandde, werd ze naar Offa gebracht. Omdat ze volgens haar bewering afstammeling was van Karel de Grote, stelde Offa de erfopvolging met het Karolingische hof veilig door met haar te trouwen.

Offa was de eerste Saksische koning die over Mercia (een groot deel van Engeland) en enkele subkoninkrijken (Hwicce, Lindsey) regeerde van 757 AD tot (26 juli) 796. Tijdens zijn regering had hij het heel moeilijk om zijn koninkrijk bijeen te houden.

Wales hoorde niet tot zijn koninkrijk en bleef al die tijd een struikelblok. Om Wales onder controle te houden, liet Offa een dijk (aarden wal) aanleggen die van de noordkust (monding rivier Dee) tot aan de zuidkust (rivier Wye) liep en op die manier Wales scheidde van de rest van Engeland.

Kent lag aan de andere kant van Engeland en was dan strategisch meer van belang omdat deze in verbinding stond met de handelsroute naar Londen (Theems) en Canterbury¹.

In de helft van 780 was Offa de machtigste Saksische leider over bijna heel Engeland. Hij kon deze macht behouden mits hier en daar wat bloedvergieten, politieke machtspelletjes en manipulatie.

Cynethryth had als vrouw van Offa een opmerkelijke plaats. Een aantal charters bewijzen dat ze een politieke autoriteit was in zowel Mercia als in Kent wat heel uitzonderlijk is in die periode. Ze adviseerde mee in talloze beslissingen die Offa soms vrij snel moest nemen en zat mee achter het plan om hun zoon Egrifith (omstreeks 789) uit te huwelijken met de dochter van Karel de Grote.

Aanvankelijk was er afgesproken dat Karel, de zoon van Karel de Grote, zou trouwen met een dochter van Offa, maar uiteindelijk veranderden Offa en Cynethryth hun plannen en wilden zij hun oudste zoon Egrifith uithuwelijken aan een dochter van Karel de Grote. Aangezien de relatie tussen Offa en Karel de Grote toen wat gevoelig lag, en deze laatste hier niet mee akkoord ging, werden alle handelsverdragen met Engeland verbroken. Na onderhandelingen van de clerus werden de huwelijksplannen definitief opgeborgen en de handelsverdragen hersteld.

In 794 zou Offa in opdracht van Cynethryth de 14-jarige koning Æthelberht van Oost-Anglia hebben laten vermoorden en zijn lichaam in de rivier laten smijten. Volgens sommige bronnen zouden Offa en Cynethryth toegestemd hebben in een huwelijk met hun dochter. Wat er is misgegaan is niet helemaal duidelijk, maar gezien de onfortuinlijke afloop van de jonge koning kan men concluderen dat Offa en Cynethryth hun woord niet hebben gehouden. Het lichaam van Æthelberht werd overgebracht naar de kathedraal in Hereford, waarna hij kort erna heilig werd verklaard.

In de hagiografie (heiligenleven) van St.-Æthelberht wordt Cynethryth afgebeeld als een jaloerse vrouw die Offa aanspoort om de heilige te vermoorden.

Na Offa's overlijden in 796 volgde zijn zoon Egrifith hem op. 141 dagen later overleed Egrifith waardoor het rijk dat Offa had opgebouwd geleidelijk aan uiteenviel. Cynethryth trad na zijn overlijden in het klooster van Cookham, waar ze tot aan haar dood (na 798) verbleef.

Muntslag in die periode

In het midden van 750 herstelde Pepijn de Korte (751-768) de Frankische muntslag. Hij zorgde voor strengere controles en bracht de muntslag onder toezicht van de staat. De munten werden dunner en breder en de waarde, het gewicht en het materiaal werden gestandaardiseerd. De munten kregen een koninklijk monogram of legende en de muntplaats werd erop vermeld.

Dit concept werd door Offa overgenomen, maar dan wel met enkele fundamentele verschillen:

---

¹ Ondanks dat de koningen van Kent een goede verstandhouding hadden met de Frankische koningen, heeft Offa waarschijnlijk een eigen connectie met het hof van Karel de Grote tot stand gebracht gezien Cynethryth (vermoedelijk) een Frankische prinses was.

Het ontwerp van de Anglo-Saksische munten van Offa was veel vrijer en artistieker, waarbij enkel de muntmeester op de munten werd vermeld en niet de muntplaats.

De muntslag van Offa op lichte, brede muntplaatjes is omstreeks 760-765 in het muntatelier van Londen begonnen. De munten wogen $\pm 1,30$ g, een gewicht gelijkaardig aan die van de Frankische muntslag. Deze muntslag werd in Engelse numismatiek de “light coinage” genoemd en kan voor Offa worden ingedeeld in twee fases: in de beginperiode de sceattas (die aanleunt aan de Merovingische muntslag) en kort daarna de pennies.

Naar het einde van Offa's regering (± 792) werd er een nieuwe muntslag geïntroduceerd waarbij de munten werden geslagen op grotere en zwaardere muntplaatjes en werd er in de drie muntplaatsen de afbeelding en het gewicht op $\pm 1,45$ g gestandaardiseerd. Deze muntslag werd in Engelse numismatiek de “heavy coinage” genoemd. Deze zilveren penny op een breed muntplaatje werd (mits enkele kleine aanpassingen) de basis van de Engelse muntslag en de voornaamste nominatie tot in de 14^e eeuw.

Muntmeesters en stempelsnijders

De belangrijkste taak van de stempelsnijders was uiteraard het maken van de stempel. In de vroeg Anglo-Saksische periode zijn enkele namen gekend van muntmeesters.

Ondanks de artistieke kwaliteiten die er nodig waren om de stempels te snijden, wordt dikwijls de vraag gesteld of zij misschien juweliërs² waren, alhoewel sommige technieken bij het stempelsnijden meer worden toegeschreven aan een smid die met metaal overweg kon. Eigenlijk komt het hierop neer dat dit beroep enkel kon uitgeoefend worden door een klein aantal mensen. De muntmeesters die op de munten van Offa voorkomen zijn talrijker dan de stempelsnijders en waren gewoonlijk mensen met enige standing en rijkdom.

De artistieke kenmerken op een munt was eerder het handelsmerk van een stempelsnijder dan voor de muntmeester die enkel met zijn naam op de munt stond. In de latere periode was het dan weer andersom en werkte er soms één muntmeester voor verschillende muntplaatsen.

Muntplaatsen

De 37 muntmeesters die voor Offa (en Cynethryth) werkten, waren onlosmakend verbonden aan een vaste muntplaats. De muntplaatsen waren Londen (Mercia), Canterbury (Kent) en ergens in Oost Anglia (vermoedelijk Ipswich).

Muntslag voor Cynethryth

Het feit dat het niet eenvoudig is om in de vroege middeleeuwen vrouwen van enig aanzien op munten te vinden, heeft waarschijnlijk voor een deel ook te maken met de genderproblematiek. Het is soms verleidelijk om sommige baardloze gezichten als vrouwelijk te interpreteren, terwijl het waarschijnlijk om een gladgeschoren man (of een heilige) gaat.

De muntslag van Cynethryth situeert zich tussen 765 en 792³ en de munten werden allemaal in Canterbury door muntmeester Eoba geslagen. Het feit dat Offa één van zijn beste muntmeesters de opdracht gaf om munten voor Cynethryth te slaan, is een bewijs dat zij belangrijk was. Het is best mogelijk dat deze muntslag ook een grote bron van

---

² In Merovingisch Frankrijk waren bv. Abbo en Eligius zowel als juweliërs als muntmeesters gekend.

³ Gezien de beperkte historische bronnen wordt de “exacte” periode van haar muntslag vastgesteld aan de hand van de stilistische analyses. Door de complexiteit en gebrek aan chronologie van vele gelijkaardige stukken, is de datering van vroege Anglo-Saksische munten veel moeilijker vast te stellen dan deze uit de latere periode. In 780 krijgt zij de titel Cyneðryð Dei gratia regina Merciorum (Cynethryth, bij de Gratie Gods, koningin van Mercia) of Regina M[erciorum], vermoedelijk begon vanaf dan haar muntslag.

inkomsten was voor haar en het is niet ondenkbaar dat Offa haar het recht tot een inkomen toestond dat afkomstig was van één enkele muntmeester.

Cynethryth was de eerste Engelse koningin (gemaal) die een eigen muntslag had dat op politiek vlak van groot belang was. De muntuitgave in haar naam kan ook geïnterpreteerd worden als een deel van Offa's strategie tot zelfpromotie.

Offa had een hoge dunk van zichzelf en voelde zich verwant met de Romeinse keizers. Hij was vertrouwd met de Romeinse muntslag en imiteerde deze voor zijn eigen muntslag. Volgens sommige bronnen zou hij voor de muntslag van Cynethryth de buste van Faustina senior als voorbeeld gebruikt hebben.

Sommige bronnen suggereren dat deze munten werden uitgegeven om schenkingen te doen aan de kerk. Gezien de grote hoeveelheid munten die er circuleerden en de gelijkenissen met de munten van Offa, kan men er zeker van zijn dat deze niet voor religieuze uitgaven bestemd waren.

De muntslag situeert zich in de "light coinage" periode en kunnen in drie types onderverdeeld worden met verschillende varianten.

Type I

Het is opvallend hoe zorgvuldig de namen van zowel Offa als die van Cynethryth in mooie ontwerpen/patronen op de munten werden gegraveerd. Dit bewijst dat in die periode er een opmerkelijke verbetering was in het alfabetisme onder de stempelsnijders.

Op de voorzijde: een buste van Cynethryth naar rechts met de naam van muntmeester Eoba. Op de keerzijde: in het midden een gebareerde M (ercia) die omringd wordt door een parelrand, in het omschrift Cynethryth Regina. Het ontwerp van de keerzijde wordt in alle munttypes van Cynethryth gebruikt met hier en daar een variatie.

Vz. E.Ϟ.B.A.

Kz. + CFNEϞ.R.FϞ. R.EGIN.A

AR – 1,29 g – 16 mm

Deze munt van uitzonderlijke kwaliteit werd in 2006 samen met 4 andere munten van Offa in Noord-Yorkshire door een detectorist gevonden op een plek waar er tussen 1991 en 1997 een muntschat van soortgelijke munten werd gevonden. Deze munt was aanvankelijk afkomstig uit de collectie van Susan en Eddy Quinn en werd bij CNG verkocht voor \$ 42.500.

Aangezien er maar drie types gekend zijn, waren er een hoop varianten in omloop. De weergave van de buste op de voorzijde is bij de ene munt al wat geslaagder dan bij de andere.

Vz. E.Ϟ.B.A.

Kz. + CF.NEð.RYð. REG.INA

AR – 1,13 g – circa 17 mm

Fitzwilliam – ref. 2009-0183

De stempelsnijder van deze munt geeft een eigen interpretatie van een vrouwenbuste weer of was waarschijnlijk niet zo artistiek onderlegd.

De keerzijde heeft een omgekeerde M.

Vz. E.ð.B.A.

Kz. + CYNEðRYð REGINA

AR – 1,21 g – circa 17 mm

Fitzwilliam – ref. 1001-0396

Type II

Bij dit type munt kunnen we op de voorzijde zowel de buste van Offa als die van Cynethryth tegenkomen. Op de keerzijde is het omschrift gelijkaardig aan dat van de type I munten van Cynethryth.

Offa

Vz. EðBA, buste van Offa en een Latijns kruis links

Kz. +.CYNEð.REð. RE.GI.NA.

AR – 1,15 g – 16,5 mm

Cynethryth

Vz. EðBA, buste van Cynethryth en een Latijns kruis links

Kz. +.CFNEð.RF.ð. REG. I.NA.

AR – 1,26 g – 17 mm

140d buste Cynethryth

Wijnstokrank

Een andere variant is deze met een eigen interpretatie van een Latijns kruis, nl. een wijnstokrank

Vz. E◊BA, buste van Cynethryth en een wijnstokrank links
 Kz. +CYNEð.REð REGIN. A
 AR – gewicht onbekend – circa 17 mm

Type III

De voorzijde van dit type heeft een 4 bladige bloem met in elk blad de letters van muntmeester E.ð.B.A.. De munt is verder opgevuld met allerlei versieringen. De keerzijde heeft dezelfde keerzijde van de type I munten.

Vz. +E / ◊ / B / A
 Kz. +CFNEð.RE.ð. RE.GINA
 AR – 1,28 g – circa 17 mm
 Ref.: 2002-0163

Referenties:

Anna Gannon, *The Iconography of Early Anglo-Saxon Coinage*
 Pauline Stafford, *Political Women in Mercia, Eight to Early Tenth Centuries*
 Derek Chick, *Towards a Chronology for Offa's Coinage: an interim study*
 Gareth Williams, *Mercian Coinage and Authority*
 British Numismatic Journal volume 83 - 2012: Rory Smith, *The Coinage of Offa Revisited*
 Martin Allen, *England, Wales and Scotland: Medieval*
 Mike Ashley, *British Kings & Queens*
 Fotomateriaal: CNG, Fitzwilliam Museum

Linda Everaert